

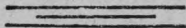
Тавсану 1925.

Дөр Устунин пролетарийлары бириккелгери

МУНДУС ЭДОКОВ М. В.

ОЗОГЫЗЫ-ЛА ЭМДИГИЗИ.

(Прежде и теперь).

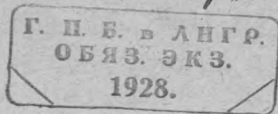
Ойрот Областыг Литисоллегиязы
чыгарган. Улулу 1928 жыл.

Дөр Устуниг пролетарийлары бирикнлэгэр!

Ойрот.

2-359

МУНДУС ЭДОКОВ М. В. *2076*

ОЗОГЫЗЫ-ЛА ЭМДИГИЗИ.

(Прежде и теперь).

Ичв. № _____

Ойрот Областыг Литколлегиязы
чыгарган. Улуну 1928 жыл.

ОЗОГЫЗЫ-ЛА ЭМДИГИЗИ.

Киндик айлына улус жуулып кам сахыл отурды.

Баштапкы бөлүк.

(Кам түнгүрчи уул-ла айылга кирди).

КИНДИК. Өрө отураар өрөкөн! (Кам отурзын дэп, ширдэк жайды).

КАМ. (Ончо улус-ла эзэн табыш угушты).

КИНДИК. (Аракы чөөчийлэп) камга айтты; мал-аш азрайтан кэрэгиндэ, кудайымды көдүрүп көрөйин дэп, слэрди алдыргам. Бу жылдарда малым астап жабызады. Үзүлэргэ жэтти. Чамчыл болгон болор дэп, бодоп турум. Кэзимнэнг, ийт-куштаг малым кырылды. Жагыс-ла айгыр мал артты. Оок-тэги-лэ, бир онбэш тын нэмэ, оног жарагадыйы табылза слэр жазап көрзин дэп, слэрди айбылаарга санагам.

КАМ. Көргөйим-лэ, эби табылза, кудайдын бэргэнинэнг, бэрбэгэни көп. (Ончо улус чөөчөйлөр ин камга тутты).

КИНДИК. Малга барган уул нэ удады? Кэлэтэн өйинэнг өдө бэрди. (Эжиктэп Кин-

диктиг Малчы дэп, уулы кирди).
Нэ удадыг, малыгды таап экэлдинг-бэ?

МАЛЧЫ. Экэлип чэдэнгэ сугуп салдым.

САЛАМЧЫ. Балам, малыг јакшы амыр турган эмтир-бэ?

МАЛЧЫ. Чортыг амыр, бөрү кулундарды үзэ јип салтыр. Он кулунаг јагыс-ла артыптыр, база эки байтал јок.

САЛАМЧЫ. Јэ, божогоны ол туру! Бир-лэ барган нэмэ баш аай дэгэн.

КИНДИК. Өлгөннөг артканын тудуп кычырарга јэрин јазагар уулдар! (У у л д а р ч ы к ы л а д ы).

КАМ. Јагыс малдаг мал өскөн, јагыс кижидэг јон өскөн, — гудайым дэгэн кижигуру арнаас.

ЈЫЛБЫНГДУУШ. Ондый болбой кайсын! Озо мэн билэрлэ мал көп јок болгон. Онын кийнинлэ Алтай ичиндэ мал кэнэтийин өзө-лэ, эмди ойто төмөндөди. Кайдаг көрөр, кудай бэрзэ, Киндиктиг дэ малы ойто өзөр.

КИЧЭЭМЭЛ. Кудайга ижэнии, малын көрбөй јалаг јаар божодын ийзэ, бөрүүгэ азык болбой кайдар. Ол эттэг өскө нэмэ јиир эмэс.

КАМ. Сэн бойыгыныг сагыжыг-ла малды кайырчакка сугуп азрайган-ла болзон, сэниг эки-јагызыга абагайдыг тижи тыгынбас дэп, бодон туруп-ба?

КИЧЭЭМЭЛ. Чын. мэн-дэ бэлэримди јэргэ бош агыдын ийзэм, бөөрү јип салбай кайсын. Онын учун мэн туйук кажаанга сугуп азраарга күчинбэй, саазы јаан мал дэп, јалкуурбай јүрүм.

ЖЫЛБЫНДУУШ. Сөөк-тайагы тайСайган канча крэзи баалу нэмэлэр ол?

КИЧЭЭМЭЛ. Бэлэрдэ жаан баа јок. Эки бэ 100 салковойдсг бирүүзи 150 салковой. Јэ, олордыг кулундары баалу, јакшы айгырды уктап бүткэн. Адазы јэлишкыр баазын 6.000 муҥ салковойго бодогон.

КАМ. Бу нэ дийт? 6.000 баалу мал бистиг јэргэ кайдаг кэлгэн? Малдаг башка кандый аргымак бүткэн?

КИЧЭЭМЭЛ. Бистиг Ойрот Областыг Јэр кэрэгин башкарып турган јердэ бар. Сөөги јоон бэ бөлзо, кэм јок чаптырар. Јоктулардыг бэзин чаптырза төлү акказы јэнгил болуп јат.

ЖЫЛБЫНДУУШ. Јокту кижиг 6.000 ныг адын канайып минэр. Јаан баалу мал бэртинзэ, өлзө нэ болор?

КИЧЭЭМЭЛ. Мэн бай кижиг эмэс-тэ болзом үч кулунды азрапла јадым. Ончозы адазын уктаган.

КАМ. Ондый малды кижиг тайарга-да јалтанбай кайдар?

КИЧЭЭМЭЛ. Озодог бэри тайыш база көплэ болгон. Камдардаг мэн чөкөнгөм. Малым бэрэрдэг болгой, торобогымды да бэрбэзим! Мэниг уйларым-да јакшы укту!

САЛАМЧЫ. Акыр, слердинг ийнэктэр сүттү, јай-кыш сүдин соолтпой, саадырып јат дэжэг, ол чын-ба?

КИЧЭЭМЭЛ. Чын, кышкыда јылу кажаанга тургузуп, маала ажын өлөнгө кожып азраганда сүг көн болор.

САЛАМЧЫ. Ийнэkkэ бэрэрдэг болгой маала ажы бойыбыска-да солын нэмэ болуп жат.

КИЧЭЭМЭЛ. Мааланыг ажын иштээргэ жаан күч жок. Тазылдаг бүткэн аш уйга жарап жат. Тазылдаг бүдэр аштар: картошко, чалкан, свекла, морков бистинг јэргэ сүрэкэй жаранып өзөт. Ондый нэмэлэрдэг бир кра салза, кыштай азык болуп жат.

КИНДИК. Акыр, Кичээмэл, бу сэн кичинэк уул, андый сүмэни сээ кэм айдып бэрди.

КИЧЭЭМЭЛ. Мал-аш азраарга јэтрэ үүрэнгэн Мэндиэк дэп, алтай уул үүрэдүгэ үүрэнгэн кижининг чолоры „агроном“ дэп болор. Оног өскө мал-аш жарандырап бичиктэр бар. Алтай тилдү-дэ бичик бар.

КИНДИК. Сүмэлэгэн учун Мэндиэк канчаны алды?

КИЧЭЭМЭЛ. Жок, акча албаган. Акча албас учурлу дэгэн. Бичиктэрди садып алгам. Бичиктэрдэ жаан баа жок јэңил нэмэлэр эмтир.

МАЛЧЫ. Кичээмэл, ол бичиктэринди мээ кычыраарга бэрэриг-бэ?

КИЧЭЭМЭЛ. Кэм—жок, алып кычыр. Мэндиэк удабас, үч конокто бистинг айылга кэлэр. Карын ол тужунда јуун эдэр кэрэк. Онын куучынын угарыгар.

КАМ. Мэндиэк-тэ болзо, Кудайдаг артык болор-бо? Кижн бойынын санаазы-ла нэни-дэ эдил болбос. Кудај бэрбээ, канайып-та чырмайза, түбиндэ нэмэ болбос, өрө чыкпас.

КИЧЭЭМЭЛ. Јэр үстүндэ канча јүзүн албаты бар. Нэ-лэ аргазын бойлоры таап жат. Мал-

аш азрап, кайзы иш иштәп тураттан учун, ончозы ус, бичикчи, курсагы ток, кийими өгжик ару, јурты тыг. Јагыс бистинг албаты бичик биллик билбәс; кам-ла јарлыка баптадып, өрө чыкпай јат.

КАМ. Бир албатаа јараган нәмә, база бир албатаа јарабас. Бистинг албаты бичик билбәзәдә мал азраган. Озодог, ада-өбөкөлөринәи бәри кам камдадып, мал тайып јуртаган. Јарлык алтайга бу јуукта табылган.

КИЧЭЭМЭЛ. Кандый-да албаты болзо түнгәй, бичик-биллик јәтрә биләри өрө чыгып, көптөп јат. Бичик билбәзи астап өчип јат. Бистинг аргабыс, әрјинәбис бичиктә: кам-ла јарлыкчы бичик билбәс сәкор ийнә; албатыны олор канайып јакшаа баштаар? Сокор, сәкорды јәдинзә, әкиләзи ороо түжәр.

КАМ. (Ч у г у л д а н ы п). Бу, учкан, нә дийт? Сән бойыгнынг-ла аргагды бәдрә, мәни үүрәтпә! Мән албатынынг учун туружуп јадым. Албаданып кам болбогом. Ары-јанынаи кәм болуп бүткәм, камдабаганча болбос. (әжиктәигуулдар киргиләди, Тордин-ла Мордин.)

ТОРДИН. Кайындарды јазап, бәләндәп, малы тудуп, буулап салдыбыс.

МОРДИН. Сәмис јакшы субай бә тутубыс.

КАМ. (Ш ы й д ы н ы п). Јә, әр улустар, ончогор барын кожо кудайга мөргүйли! (Ончозы чыкты, јагыс-ла Кичәэмәл артты).

САЛАМЧЫ. Сән нә үй улустар-ла отуруп јазын? Ончо улус мөргүүрдә, сән кайтынг мөргүшпәс?

КИЧЭЭМЭЛ. Озгдог мөргүп жүрбэй база, карын артык мөргүп салган болбой, кайдаг көрөр бодошкон эмэс. (Үй улустар каткырышты).

САЛАМЧЫ. Камды нэ чугулдандырдын, кара санаалу кам дэгэн, јидирип салар болзон, нэ болор?

КИЧЭЭМЭЛ. Мэни кам јип болбос. Тижитыгынбай оодылар.

САЛАМЧЫ. Акыр, албаты дэкши бүлүп, камды күндүлөп, мөргүп јат. Сэн олордын јанына бүтпэй шоодып јазын. Олордын ортозында, сэн-лэ крэзи санаалу кижии јок болор дөп, бодоп турун-ба?

КИЧЭЭМЭЛ. Мэнэнг кэрсү улустар көп болбой кайсын; јэ, олор бичик-билик билбэс. „Сокор тудунганын ычыкынбас дөп, кэп сөс бар. Онойып кэмди айткан дэзэ? Камды күндүлэйчилэрди айткан. Камды кэм күндүлөп јат? Сибирдинг оок-тээк бичик-билик билбэс албатызы камдадып јат. Јэ бу албаты јэтрэ бичиккэ үүрэнзэ мал тайбас, камнынг мэккэ төгүнүнэ кирбэс.

Үй улустардын ортозынан бир кэлин эрмэкгэнди)

КЭЛИН. Үй улустарды бичиккэ үүрөдип јамаа тургузар дөшкөн, ол чын-ба?

КИЧЭЭМЭЛ. Чын, эр кижии-лэ үй кижидэ ы л г а а н ј о к, тунгэй үүрэнип, нэ-лэ кэрэккэ, нэ-лэ ишкэ турар.

КЭЛИН. Слэр б и с к э маала ажынынг үрэнинэнг бэришкэйнигэр-нэ.

КИЧЭЭМЭЛ. Үрэн-дэ алдыртып бэрэрим, иштэйтэнг аайын-да ончо јазап айдып бэрэрим.

(Уй улустар ончозы Кичэ-эмэл-јаар, көрүп).

УЙУЛУС. (ончозы) Мээ кэрэк.. Мээ кэрэк... чындап айдып турууг-ба?

КИЧЭЭМЭЛ. Чып-чын, мэн төгүн эрмэк айтпайтам,

КЭЛИН. Бис жагыс ол маалада өзөтөн аштыг ижин јакшы билип болбой, өскүрүн болбо-зыбыс дэп, алаңзып турум.

КИЧЭЭМЭЛ. киж и алаңзыыр нэмэ јок. Мэниг уйим ондый ишкэ ус; бистиг айылга барып мааланы көрүп, нэ-лэ ижин айтырып алы-гар. Күч-лэ нэмэ эмес.

УЙУЛУСТАР. (ончозы) Мэн үүрэнэтэм!. Мэн-дэ барып көрөйин!..

КИЧЭЭМЭЛ. Киж и кэрэксизэ таш јэнгил дэгэн. Киж и нэгэ-дэ үүрэнэр. Киж и иштэгэн ишти кэм-дэ иштэп салар.

(Кам баштаган улус ойто кирги-лэди, кам төргө отурун тагкыла-ды).

КАМ. (Киндикэ) Малыг чамчылган мал эм-тир. Бирүүзи-дэ кудайга јарабас болор дэп кор-кугам. Карын учунда чабдар айгыр јарады, аяк алча түшти... (улус ончозы) Оп, Курый!.. Оп Курый!..

КИНДИК. Таш, очогым бэк болып талкан күлим чокту болорын бэдрэп, кудайды көдүрүп турбай. Карын, малым чамчылза-да, мал башта-ган айгырым јарады дэп, сүүнүп турум.

ЈЫЛБЫНДУУШ. Сүүнбэй база, малдыг

чамчылганы-ла айрылзын. Јәр тынду нэмэ, кудай јакшы-көрзө, удабай ойто өзө бэрэр.

КАМ. Өссө өзөр болор. Айгырын јангыртсын, малдын угы өскө болзын дэп, кудай айгырды көстөп алган.

КИЧЭЭМЭЛ. Малдын угын јангыртканы сүрэкэй јакшы. Јә андый-да болзо, јэргэ малды бош тургузарга јарабас. Нэнинг учун дэээ? Јәрдә бөөрү көптөгөн, мал астаган. Эг јийтән јанду нэмэ, малды тудуп јибэй кайсын. Бөөрүди астадар эбин табар кэрэк. Ол шилэмирди өмөлөжип үзэр кэрэк. Мал үрәбэзин. Слэр дэээ оны „абаай“ дэп байлап, оног арткан малды, оптонып, камныг мэкэзинэ кирип, тэгин јэргэ тайып јазыгар.

КАМ. Бу учкан, нэмэни тэскэри-лэ шүүр эмэй. Кудай малды бөөрүгэ айдып бэрбэээ јип болбос. Малды-да бөөрүнидэ куда јайаган. Кудайдан ол малды сурап алып јип јат.

КИЧЭЭМЭЛ. Эг јийтән нэмэ эт јиир учурлу. Өлөг јийтән нэмэ өлөн јиир. Кижидэээ этти-дә өлөгди-дә јиир. Түрү нэмэ курсагынан артык нэмэ јок. Аштаза кижидә бөөрү бойы-бойын јижэр, кудайдан сурашпас. Онынг учун бөөрү шилэмирди кичээп өлтүрбэээ, ол малдан көптөөр, малды үзэр, кижинидә јиир. Слэр санаалу кижидә бодозоор. Малдын кулды јангыс, бөөрунинг кэчүктэри канча? Олорды бир-дә нэмэ јибэс, тайбас туру. Малды дэээ, кижидә јип минип, тайып турар. (К а м г а). Слэр боо јэтрә јајаганча, камдап канча малдын бажын кубартыгар? Тообына-да чыкпас болбой!

КАМ. Јэ база тайганым-ла. Тайгачан жан бар. Оору јоболго кирзэн, сэн-дэ малыгды тайарыг.

КИЧЭЭМЭЛ. Э... э... тойорыг! Оору јоболды эмдэйтэн, эр јажына үүрэнгэн эмчи-докторлор бар. Сэндий сокордын кижн эмдэп јазатаныг төгүн! Кижн эмдээри, сүрэкэй јаан кэрэк болуп јат. Слэрдий эш нэмэ билбэс нэмэлэр: кам бирүүзи јарлыкчы, бир-дэ эбэш уйалбай, кижн эмдээр дэп, албаданып јыдып јазыгар. Албатыныг мал-ажын өрө тардып бэрэр дэп, төгүнэлэ мэкэлэп, кудайга тилмэш болуп, јокту јоннды јоныш јип. јүрүп албатыныг мал-ажын өнжидэтэнигэр төгүн. Мэн ондый мэкээ кэйгэ бүтпэзим.

КАМ. (ч у г у л д а н ы п) Бүтпээп, бүтпэ! Сэни албан-ла мөргүдип турган кижн јок. Јагды јамандап айтпа. Јарлыктын төгүнчизи чын. Мэн дэээ чып-чын айдып јадым. Мэн бойым тапкан жан эмэс, озодон бэри ада-өбөкөбистиг јандаган јагы. Сэндий учкан, мэни сокор дэп, айдарга качан јэткэн? (К и н д и к ј а а р) Акыр, Киндик, бу сэн айыл эзи кижн, бу күчүкти токтот, тилин тартызын.

КИНДИК. Кичээмэл, сэн канайып туруп уул јаан кижн-лэ бэрижип... Камды јагы көрдингбэ? Оны мэн айбылап, камдадып турбай. Мал-ажым үзүлип брааткан кэрэгиндэ, үстүгинэг суранып' ойто өскөдий аргазын бэдрэнбэй кайдар. Сэн бичикчи-билэр кижн, нэмэни айландра шүүн бодоор кэрэк.

КИЧЭЭМЭЛ. Арга слэрдиг бойыгарда. Киндик, өбөгөн, эмдиги чакта, јурт јагыртарын јал-

куурбай, жажурбай иштээр кэрэк. Камга ижэнип үстүги, алтыгы ороонног бэлэн нэмэ табылар дэп, сананарга жарабас. Мэн-дэ озо нэ бар болгон? Камдадып мал тайып жүрэтэним. Аајам оорып өлөрдө, малды үзэ тайганыбыс. Кам төгүндэп, јазар болуп, јиирмэ мал тайган. Камдап турганча кижн божогон. Ујалбас кам, ујалала качкан, Камнаг, јарлыктаг мэн чөкөнгөм. Онын учун өскө арга бэдрэп, јакшы укту мал, уј азрап, кра-маала иштэп, ойто аргадандым.

КАМ. Чын өлөгөнди, кам канайып јазар?

КИЧЭЭМЭЛ. Ондый болзо чикэзин айдар кэрэк. Төгүнэ-лэ камдап, мал-аш тайып үрэбэс кэрэк. Элгөниниг артканы, өскүс јабыстыг курсагына болзын. Јизэ-дэ, нэмэни үзэ јибэй, өйлөзө кайдар?

КАМ. (Ч у г у л д а н ы н) Јэ, сэн мэни үүрэтпэ! Сэн үүрэдүүчи эмэс.

КИЧЭЭМЭЛ. Үүрэдүүчи мэниг најым, сэниг најыг эмэс, түгэй мэнчилэл айдар.

КАМ. Бу јуукта үүрэдүүчи мэни база ийтчилэп туткулаган. Мэн айткам; „јэ ары бэлдарыгы-ды-ла јакшы үүрэт. Мэни нэзин үүрэдэзинг, мэн бала эмэс“ тэгэм. Слэр экүдиг сүмэгэр јагыс болгодый.

КИЧЭЭМЭЛ. (Т у р у п э ж и к ј а а р б а с т ы). Јакшы болзын! Агроном кэлзэ, тэкши јуунга кэлигэр.

КИНДИК. (У у л ы н а) Ол кижини агтандыр! (К и ч э э м э л - л э М а л ч ы ч ы к т ы).

КАМ. Бу мындый нэмэлэрдинг ыразы куулып, албаты-јонды булгап јат. Озо бир јарлык

дэл, жан таап, ыралап, ончозы буркан болорго албаданган эди; ак-чэчэк, Көк-чэчэк алтайда жадып жыргаар тэшкэн, түбиндэ онысы төгүн болуп калган. Эмди ак-бурканын таштап, агрономнын сүмэзинэ кирэ бәрдилэр. Бичиккэ үүрэнип, бойынын санаазы-ла мал-аш айыл-журт тыгыдар дэл, тапкылады. Мэн олордын ондый кылыгын жаратпай турум.

(Кам кийинип алала, камдады. Бир эбэш камдаар).

КӨЖӨГӨ.

Экинчи бөлүги.

Школдо улус жуулып, үүрэдүүчидэн кычырарга бичиктэр алып турды. Агроном кэлэрин сакып отуруп, куучындажып, жаңы бичиктэр көрүп отургулады.

ЖАРЛЫКЧЫ. Акыр, үүрэдүүчи! Мэн сләрдэн бир нәмә сурап угайын дэгэм: үүрэнгән биләр кижиде мээ жартын айдып бәригәр. Бу бистиг Ойрот облазынын алтай сөөктү албатызына тунгэй албаты, жәр үстүндә кайда бар?

ҮҮРЭДҮҮЧИ. Алтай улуска жуук, угы жаңыс албатылар көп: казак, сойон, якут, буряг оноң-до өскө көп, Олорды жаба турко-татар албаты дэл, айдатан. Жаңыс бистиг ССР Ссюзта 40 миллионго жуук бар.

ЖАРЛЫКЧЫ. Ол ончозы озогыда, Ойротын албатызы болгон болбой кайдар?

ҮҮРЭДҮҮЧИ. Јок, ончозы эмәс. Ойротын

албатызы дөрт жүзүн болгон. Төрбөт укту Астраханский калмык дэп, албаты Ойроттын јоны болгон.

JARЛЫКЧЫ. Ойрот каан эм кайда дэп угылат? Ол бистин Алтайдан ырбап барала, кажы каанга киргэн?

ЎЎРЭДЎЎЧИ. Ойрот албатынын каандары өлгүлэп калган.

JARЛЫКЧЫ. Ойрот каан өлөр учур јок. Ол кубулгаас, түрү-буркан, киндиги јок баатыр, ол канайып өлөттөн?

ЎЎРЭДЎЎЧИ. Ойроттын каандарынаң-да артык каандар-үүлэзи једип өлгилэгэн. Түрү нэмэ өлбөс учур јок, јазым јок өлөр. Бичиктэ өлбөс кижидэп, бир-дэ кижидэп јок болгон. Ол дэтин бичик билбэстин кэй-куучыны.

JARЛЫКЧЫ. Та, мэн билбэй турум. Бар нэмэ канайып јок болор. Ойроттын каандары кубулуг, чагын өткүрэлэ, ойто јонын јууп, озогы ордына табыжар дэп, мэнин санаама ондый нэмэ кирэт. Ол тужунда түк билишпэс мал тил билишпэс јон ойто өзөр. Кайыш курлу кара албаты, өрө күң көрүп, јыргалду болор.

КАМ. Озогы Чэт Чэлпаоовтын төгүн, кэй куучынын куучындап, јонды кайкадарга турунба? Ол чөрчөкти улус көп уккан болбой?

JARЛЫКЧЫ. (Ч у г у л д а н ы п). Сэн кара күрүм—көрмөстөрин-лэ јонды кайкадарга турунба? Сэнин-дэ төгүнниң бажыгнаң ашкан. Кара јангду шилээмир! Сэн эр јажыга канча мал тайдын?

КАМ. Тайбай кайдайын! Мал тайатаал жаг озодог бар. Слэр ончогор буркан болорго жыдып, арчын тудунып, алас эдип, оног-ло артык нэмэ жок чылап „јакшы-јакшы-ба“? дэжип, тапканыгар. Күрүмдү мән-дэ, буркан слэр-дэ түнгэй, өрө-лө чыгып јатканыбыс жок. Ак бурканыгар-да кэлбэди, акту бойыгар-да буркан болуп тэнгэрээ учып чыкпадыгар.

ЈАРЛЫКЧЫ. Бу күрүмдү ийт нэмэ дийт? Көрзөгөр, улустар, көзи јыланныг көзиндий мән јаар суркурап турганын.

КАМ. Сән мэни ийт дэп, айдарга качан јэткэнин? Тагма! Уйалбас јүс! (Јарлыкчынын јүзине түкүрди) Мэ, уйалбас?

ЈАРЛЫКЧЫ. Адаг сэни ал јээк, јэткэр, јэлбэгэн! Сэндий күрүмдү нэмэ, мэниг јүзүмэ түкүрэтэн-бэ? (Турга јүгүрүп камды тажыды).

КАМ. (Туруп чыкты) Э...э... Сән кижиге соготон буркан, киндиги жок баатыр (Јарлыкчыны јаказынан тудуп јэргэ јапшыра базып алала, токтоды).

ЎЎРЭДЎЎЧИ. (Улустарга) айрыгар, уулдар! (Айрып ийдилэр).

ЈАРЛЫКЧЫ. Улустар, бу күрүм мэни сокконын көрдигэр-бэ?

КАМ. Јэ, суралтанды алдыг-ба буркан? Уулдар, мэни божодыгар... Мән алас эдип бэрэин, үстүнэ сүт чачып јыду -бурканды күндүлэин! (Уулдардан божонорго албаданды).

ҮҮРЭДҮҮЧИ. Канайып туругар, өрөкөндөр? Нэмэнийг јолын шүүжип, јакшы куучындашпай, сөөк блашкан ийтэр чилэп, согужарга јарабас, ол јаман кылык. Мында согуш баштап, согужар јэр эмэс, албаты јоннын көзин ачып бичик-билликкэ үүрэдэтэн өргөө дэп, болор. Согош-айдыш-ла слэр јакшыны табарга туругар-ба? Ток-тогор, ујалар кэрэк! (Э жиктэн Мэндиэк-лэ Кичээмэл киргилэди).

КИЧЭЭМЭЛ (Камды көрөлө каткырды). Бу кам өбөгөнди кэм чугулдандырган?

ҮҮРЭДҮҮЧИ. Јарлыкчы-ла экү тартышкан. (Уулдарга) Божодыгар уулдар, эм согышкыла-бас болбой?

МЭНДИЭК. (Үүрэдүүчилэ, јонло эзэндэжэлэ, бичиктэрин столдын үстүнэ салып койды, үүрэдүүчигэ айтты): Куучынды баштайын-ба, кайдайын?

ҮҮРЭДҮҮЧИ. Онызы бойыгарда туру.

ЈАРЛЫКЧЫ. Күрүмдү танма! Сэн мэни согорго качан јеткэнзин?

КАМ. Согышты сэн баштаган!

ЈАРЛЫКЧЫ. Акыр, Мэндиэк, сэн үүрэнгэн кижии јартын айдып бэр. Мал тайаттан күрүмдү јап јакшы-ба? Сүт чачып, арчын-ла алас эдэттэн јарлык јонго јараар-ба?

МЭНДИЭК. Мэн Кудай, көрмөс дэп нэмэ билбэс кижии. Мэн онын кажызына-да бүтпэй турум, онын учун ондый кэрэк јок эрмэкти, эрмэктэнэргэ-дэ күүнүм јок. Слэрин јаргаарды эдэргэ јүргэн эмэс, өскө кэрэктү кэлгэм. Мэ-

нин жүргэн кэрэгим: јон јакшы укту мал азраарын, кра маала јакшы иштэрин кичээп јадым. Ондый кэрэкти јаш өскүрүм кичээр болзо, јон өрө чыгар, јуртты өгжиир, аргаданар. Слэр экүдэн јонго арга табылары төгүн. Кичээмэлдэн көрүп үүрэнээр. (Кичээмэлгэ). Куландарынды акэлдин-бэ?

КИЧЭЭМЭЛ. Мында кэлгэн.

МЭНДИЭК. Јэ чыгып ол кулундарды шинжилэп көрөөр, кандый болгодый?

(У л у с т а р ч ы к ы л а д ы ү ү р э д ү ү ч и л э М э н д и э к э к ү - л э а р т т ы).

ҮҮРЭДҮҮЧИ. Ол Кичээмэлдий уулдар бистин Алтайда көп болзо кайдат!

МЭНДИЭК. Качан түбиндэ, бойы-бойынан көрүжүп, ончозы јакшы укту мал, уй азраар. Кразын, маалазын тыгыдар.

ҮҮРЭДҮҮЧИ. Мэн јаш өскүрүм-лэ куучындажып, оморды мал-аш азраарга үүрэнэттэн школго ийэргэ сүмэлэп јадым. Ондый школдор бүдүп јат.

(У л у с т а р о й т о к и р г и л э р д и).

ОНЧОЗЫ. Јакшы, јакшы мал бүткэн эмтир!

КИНДИК. Мэн ондый мал азраарга күүн-гэрип турум. Садып ийзэ баазы јаан, өлтүрүп алза, эди арбынду, бу јыл чыккан кулундардын сөөги бистин јаан ат-ла түнэй эмтир. Кулагы узун, буттарынын учугы, ағнын учугундый бүткэн эмтир.

МЭНДИЭК. Ол кулундардын адазы, сүрээн јелэтэн мал, бүдүжи јараш, Јэр башкарып турган јэрдэ туруп јат. Баазын 6.000 мунга бодо-

гон. Бу кулундар адазын уктап јакшы бүткэн. Јылу кажаанга тургузуп, јакшы азраар болзо, бу кулундар јаранып чыгар. Мэниң база бир јүргэн кэрэгим мундый эди. Бистинг област малаш, айыл-јурт тыгыдар үүрэдүгэ үүрэнэр школго бичикчи уулдар ийип үүрэдэргэ јат. Бу јурттаң, ондый јакшы уулдар чыккайна? Јэ, уулдар, ол школго үүрэнэргэ кэм барар?

МАЛЧЫ. Аајам јөп дэээ, мэн үүрэнэргэ барарым!

КИНДИК. Јакшаа үүрэнбэй кайдар, кэм јок, барып үүрэн.

МАЛЧЫ. (С ү ү н ү п). Качан барар?

МЭНДИЭК (Б и ч и п а л а л а). Мэн бичик ийэрим саккы.

ҮҮРЭДҮҮЧИ. Бистинг алтай уулдар, кажыла школдорго үүэрэнгилеп јат. Ол түбиндэ јонго арга болор. Ондый кэрэкти Совет башкаруу баштаган. Ол јаан јэргэ үүрэнип алган уулдар, јэри јуртына јанып кэлзэ, Ойрот албатынын јаш өскүрүмин өрө тартар.

КИНДИК. Чын, ол. Совет башкаруу үүрэдүди кичээп туру. Озо ондый эмэс болгон. Бистинг үүрэнгэнибис ас болгон. Јэ, ол чак эмди өтти.

ЈАРЛЫКЧЫ. Јэ озогы да улус, база јуртап, мал ажын, бала-барказын азраган. Үүрэнгэн уулдарды кэм билэр? Јуртын јуртсынбас, ажын ашсынбас болзо, нэ болор.

КАМ. Озодон бэри јандаган ада-өбөкөбистинг јанын кичээбэс болор.

КИЧЭЭМЭЛ. Чып-чын ондый болор. Мэн бичикти јакшы билбэс тужунда јагга бүдүп јүрэтэм, эмди бүтпэзим.

МЭНДИЭК. Јэ, јакшы болзын! Мэнин база-да јүрэр кэрэктэрим бар. Јэ бу Кичээмэлдэн көрө, онойып иштэнип јүрээр. Ол бойына-да слэргэ-дэ арга тапкан. (Э з э н д э ж и п ч ы к т ы).

УҮРЭДҮҮЧИ. Јагыс јакшы кижиниң арга-сүмэзи, тэкши албатаа једэттэн учурлу.

УЛУС ОНЧОЗЫ. „Чын!...Чын!...“

(Јарлык-ла кам чугулданып, нэмэ айтпай чыкылады).

Көжөгө.

Үчүнчи бөлүк.

(Киндик айлында Кичээмэл отурды).

КИНДИК. Сээ адаркажып, јакшы уй, мал азрайла, кра-маала иштэп, айыл-јурт, чэдэн, кажаан тыгыда-ла аргаданлым. Јагыс карыйла ижи нэ чыдашпай турум. Уулым үүрэнип божогон бүгүн јанар. Кэрэкти ол башкапар.

КИЧЭЭМЭЛ. Аргандабай кайсын. Слэр озо аргандарга айгыр тайып турган тужунда, мэнол кыылкты јаратпагам.

КИНДИК. Јакшы болор, кудај болужар дэп кам айдарда, мэн мал кысканбай тайып јүрэтэм. Камнан чөкөндим. Мал тайарын токтоттым.

КИЧЭЭМЭЛ. Кудај-ла кам болужып, киж-

ни канайып өрө тартар. Кижн дэгэн нэмэ, бойына—бойы болужаттан учурлу.

КИНДИК. Эмдиги улус, јаш өскүрүм ондый кэй нэмэни кичээбэс болды. Мэн оны јакшы дэл, јарадып көрүп јүрөдим.

КИЧЭЭМЭЛ. Јакшы болбой кайсын, нэниг учун дэээ: албаты кудай бэрбэээ нэмэни кижн кайдан табар дэл, оозын ачып, талбайып отурбас. Иштэнип, чырмайып, аргазын бэдрэп табар. (Э жиктэн јарлыкчы кирди).

ЈАРЛЫКЧЫ. Јакшыба?! (Койныннан арчын алала, Киндикэ бэри).

КИНДИК. Јакшы! (арчынды албады) Мэн слэрдэн арчын сурадым-ба? Алтай ичиндэ, јэр устүндэ, нэ-лэ јакшы нэмэ көп, арчынан-да артык јэрдэн бүткэн нэмэлэр бар. Слэрдин јакшы зынганыгар јагыс-ла арчын, оноң өскө нэмэ јок-по?

ЈАРЛЫКЧЫ Мэн слэрди, кара күрүм јангы таштаган, кам камдатпас, ак јанду кижн болор дэл, бодоп јүргэм.

КИЧЭЭМЭЛ. Бис бурканга, көрмөскө бүтпэс улус, бистиг кудайыбыс иш-эки колдын күчи.

ЈАРЛЫКЧЫ. Мэн Күндүчи айлына сүт көдүрүп, алас эдип јанып отурала, бу айылга түшкэним, ак-јанду болор дэл, түшкэм. Күрүмнэн айрылбаганын билбэдим. Мэниг андый айылга түжэр учурум јок. Эм јанып барып аластанбаганча болбос туру. Сөөгим быјарланды.

КИЧЭЭМЕЛ. Слэрдин тапканыгар алас-ла арчын, оноң-ло өскө куучын јок. Сөөгигэр бы-

jarланганы көрүнүп туру. Оны аластаганча, ба-
рып бистиң айылдыг мылчазына киригәрди ју-
нуп алыгыр. Чамча-штаның, тоныгырдыг бий-
дин изүгә өлтүрүп алыгар. Быјар јок болор.
Алас дәп, оптонбогор. Айыл-јурты, казан-айак-
ты арулап јүрәр кәрәк. Кирлү кийимди јунуп,
бойы јунунуп, бийти изүлә өлгүрүп јүрзә јакшы
болор.

ЈАРЛЫКЧЫ. Јә, болор. калак! Сән лә орус-
сыркап мылча-салчаа кир. Мән ондый нәмә бил-
бәс киж; бискә ондый нәмә јарабайтан. Озогы
укту кийимди сән-лә кәрәксинбәй јазыг. Јә бис-
кә дәзә ол кәрәәс.

КИЧЭЭМЭЛ. Кәрәәс дәп, түрүгә бийт-курт-
ка јидирип јүргәни јакшы-ба?

ЈАРЛЫКЧЫ. Сән мәниг бийдимә киләбә
мәни үүрәтпә, сәндий учканды, мән көп көрүп
јүргәм! (Ч у г у л д а н ы п ч ы к т ы К и н д и к л е
К и ч э э м э л к а т к ы р ы ш т ы ј а р л ы к ч ы -
г а б э р д и).

КИНДИК. Бу мундый јарлыктар нәмәни
тәскеәри шүүр. Онызына бүдүп јүрәр. Бичик
билбәс улусты мэкәләп јүрәр.

КИЧЭЭМЭЛ. Албаты тәкши бичиккә үүрә-
нип алаза, ондый нәмәләрдиң кәйинә бүтпәс. Ј-
дә улустың бичик билбәзи јок болор.

САЛАМЧЫ. Акыр, ол үй кижәә үүрәдү нәгә
кәрәктү болор. Казан аяк башкарарга, уй мал
саарга, бичик билбәс-тә болзо кайдар?

КИЧЭЭМЭЛ. Эмдиги башкару, үй кижини
әр кижәә түгдәгән. Нә-лә ишти тәң әдәр, нә-дә

кэрэкти кожо башкарыжар болгон. Үй кижиг эмди кул эмэс.

САЛАМЧЫ. Сэнин сийниг нэ кэрэкке турарга үүрэнип јат?

КИЧЭЭМЭЛ. Үүрэнип божозо бойының сагыжы билзин. Нэ-лэ иш тўнгэй. Кандый-ла иштиг, озо јакшы аайын билип алар кэрэк. Онойып кылынар болзо, иш јаранар. Кижиг эмдэйтэн, нэ-лэ оору таныйтан, кандый-ла јүзүн эмди билэттэн, албаты-јонның јоболын јэгилтип болужаттан школдо үүрэнип јат.

КИНДИК. Сэн нэни сананып сүмэлэнэ-лэ балаңды үүрэдэргэ бэрдин?

КИЧЭЭМЭЛ. Сүмэлэнгеним-дэ јок, нэмэниг кэрэги ондый, јаңгыс чыдаган сыйнымды ийгеним мундый учурлу: алтай јонның јоболын эмдээр, алтай тилдү эмчилэр јок, бистиг билгэнибис, кам-ла јарлыктаң өскө нэмэ јок. Олор нэни билэр. Мэн олорды көрбөзимди слэр билэригэр.

САЛАМЧЫ. Бала кижиг эмчи болоттон дэп, укпасты кижиг угатан туру.

КИЧЭЭМЭЛ. Ондо кижиг кайкаар нэмэ јок. Үүрэнгэн албатының балдары-да тэкши үүрэнгэн. Оның учун, олордың айлы-јурты ару, онжик, ажы-тузы амтанду, албатызы өзүп, мал-ажы көптөп турар. Айыл ээзи үй кижиниң бичикбилек билэри сүрэкэй јакшы. Нэ-лэ эрјинэдэн артык.

КИНДИК. Акыр, ол эрјинэ дэжэт, ол чын нэмэ-бэ, јок-по?

КИЧЭЭМЭЛ. Чын эрјинэ дэгэни бичикбилек јэтрэ билэри. Слэрдиг Малчының үүрэнип

алганы нэдэнг-дэ артык. Эмди ол, албаты јон канайда мал азраза, канайда јэр иштэээ арга-нар оо үүрэдэр, агроном“ болды. Мэниг сый-ным Сыргачы киж и эмдэйтэн эмчи болды. Эм үүрэнип божойло јанып клээдилэр. Олордын тапканын эрјинэ дэп, гйдарга кэлижэр. Олордын јакшызы албаты-јонго јэдижэр. „Јуудан тamar, үүрэдүдэнг јэдэр“.

САЛАМЧЫ. „Байдан јэдэр. јуудан тamar“ дэп, јаан улус айдыжаттан эмэс-пэ?

КИЧЕЕМЕЛ. Озогыда айдаттан, эмди он-дый эмэс; байдын јөөжөзин албаты јон үлэжип алза, нэмэ болбос, јөөжөлөри јэтпэс. Сагыштын јөөжөзи, албатаа јайылза јакшы болор: өрө күн көрөр. Мэн бичик билик билбэгэн болзом, ја-жыма аргамды тапас эдим.

КИНДИК. Јэ, онызы чыл-ла... Акыр, ол бал-дар, нэ удады? Кэлэтэн өйи јэткэн.

САЛАМЧЫ. Јаскы аттарда чак јок, откорып удап јүргэн болбой. (Э жик тэнг Мэнди ек-лэ үүрэдүүчи киргилэди. кол ту-дуп эзэн дэшти).

ҮҮРЭДҮҮЧИ. „Малчы-ла Сыргачы кэлгилэбэ ди-бэ? Бис Мэндиэк-лэ экү ологго туштаарга, куучында жарга кэлгэнибис.

КИНДИК. Кэлэр дэп сакып-ла отурубис. Уткуп Улулуга киж ийгэнибис, удабай јэдэр болбой.

МЭНДИЭК. Јакшы амыр јадыгар-ба? Мал јакшы туру-ба?

КИНДИК. Јакшы! Слэр-лэ Кичээмэлдин шылтуунда: малдан артык малду, уйдан артык

уйлу, нэ-лэ жүзүн ашту болдым. „Јакшыны ээчигэн оозы жуулу, јаманды ээчигэн“ бажы канду“ дэп айдаттан, ол чын болуптыр.

ҮҮРЭДҮҮЧИ. „Эмди уулдан артык уул јанар!“.

КИНДИК. Сләрдин ок шылтугаарда ол үүрэнгэн.

МЭНДИЭК. Бистинг шылтуубыс-ла эмэс. Совет Башкаруудын шылтуунда, ол-до, мэн-дэ, өскө-дө уулар үүрәнип кижиде болуп јат. Озогы каанын башкаруу болзо, бисти үүрәтпәс әди; карын албаты әш нәмә билбәс, малдый болзын дән, сананатан.

КИНДИК. Чып-чын, озогызын мән база көрүп жүрбәй: бийләр, абыстар кыстап, албатыны јакшы јәрләринән астыктырып, тайгаа суу баштарына чыгарган. Оо үзәри кам дән, нәмә, шилә-әмир мал јакшызын тайып, үзүп жүрәттән. Кийиндә јарлык табылган, мәккә—төгүнди көптө-дип, јийтән-ок болгон.

ҮҮРЭДҮҮЧИ. Албаты јон кәй кәбизингә бүтпәзин дән, үүрәдүүни тындып, көстөрин ачып, нэ-лэ јакшы арга болгодый нәмәни Совет Башкаруу кичәеп туру.

(Э ж и к т ә н э з р и к к а м к и р д и).

КАМ. Нә Табыш?

КИНДИК ЈОК! Сләрдә-лә болор (өчөп ырымчы кижидә?)

КАМ. Жок! (айландра көрүп) май!... май!... май!... бөөрүниң балдары нэ жууглан? Нэ табыш Саламчы?

САЛАМЧЫ. Жок! Слэрдэ-лэ болор?

КАМ. Жок. Жаңыс бу Киндикти көрүмдэгэм, алты ороонго барып, жанып клээтсэм: Киндик жакшы кэр-адын минип алган, јэр таамының бэри јанында удра туштаган. Эм оның жулазы бойында жок. Бараан түктү мал толуга салза, мэн жуулазын ойто табыштырып бэрэйн дэп санагам.

САЛАМЧЫ. (Коркуп) Малдан чыккан кижжи бар эмэс, толуга бэрбэй.

КАМ КИНДИК бу жуукта Кудайына, алтайына көдүрги этирбэгэн. Оның учун өлбөс салымду кижжи, бурууладып, жулазын көрмөскө алдырган. Мэн тэгин килэп айдып турбай. Толу бэраэээ өлөр, жакшы кэр-ат кожо өлөр.

КИНДИК. Өлзө өлгөйим-лэ, өлбөс мөңку кижжи бар эмэс; кэр-ат өлбөс алтын эмэс, өлгөйлө, сэн нэгэ килэп турун?

КАМ. Тэнэк сөс айтпа! Өлбөгөн бойың өлөриң, барбаган бойың барарың.

КИНДИК (Чугулданып) Өлзө өлгөйим, барза баргайым! Сэн мэнэт нэни көргөн учун, көзиң јыланың көзи—чилэш мэн јаар нэ сурлап

жүрэт? Өлбөс мөңкү кижиге жагыс-ла сэн! „Узун куйрук уйга бүткэн, уйалбас жүс саа бүткэн турү. Болор, озодонг бэри мэни мэкэлэп, жигэниг учун ичинг жарылзын. Камдан, айгырдаг төмөн, койдонг өрө жагыс мэнэнг тайганыг тоозы жок.

КАМ. Жаманга жакшы этсэң жарбынар тэгэн; сээ мэн камдый-ла жаман болды-ба?

КИНДИК. Жаман болгон... тайган малды кинчэктэп өлтүрткэн. Оног өскө мэни мэкэлэп, кудай бэрэр дэп, ижэндирип жүргэн, мэн сэниг сөзингэ бүдүп жүрэтэм. Ол тужунда мэн тэнэк болгом. Эмди жакшы улустыг сөзин угуп, көзи-сагыжым жарын, арга жол көрүп аргадандым.

КАМ. Жэ, болор калак! Кудай бэрбэгэн болзо, сэн сагыжыг-ла нэни бүдүрэринг?

КИНДИК. (Ч у г у л д а н ы п). Чык, мэниг айлымнаг шилээмир!... Сэни көрөр күүнүм жок!... и... и... татай! Чык тэбэдимэ... Мэкээ кирэрди мэкэлэ, мээ-лэ тийбэй жүр! (К а м у н ч у к п а й о т у р д ы) Чык тэбэдимэ! (Б о л б о с т о к а м н ы н г ж и т к э з и н э н г т у д у п, э ж и к т э н г ч ы г а р а ж э д и н д и, к и й н и н э н г а р ы т э п т и). Качан-да камдаар дэп, мэниг айлыма кэлбэ, көрүмдэйтэн болзонг, көрүмдэп жүр.

ҮҮРЭДУҮЧИ. Карыганча камын таштабас, тазаганча тэнэгин таштабас! Бу кайткан кижиге болор!

СЫРГАЧЫ. (База эзэндэшти) Якшы жүрүп-бэ, энэм, өрөкөн!

САЛАМЧЫ. Якшы амыр. Сэн якшы үүрәнип жүрдиг-бэ?

СЫРГАЧЫ. Якшы, үүрәнип божодым. Малчы-ла нөкөр болуп экү кожо јандыбыс. Ол база үүрәнип божогон.

САЛАМЧЫ. Якшы, јакшы балдар!

(Туруп столго нә-лә жүзүи аш-кур-сак салды).

МЭНДИЭК. Јә, малчы сән эмди биләр кижил болдың. Јаан јәрләң кәлдиң. Ондо солун нә бар, бискә куучында.

МАЛЧЫ. Куучындаар. Акыр, озо сләр айдыгар, мында нә болуп јат?

МЭНДИЭК. Мунда нә болзын, иш көптөп туру. Тил биләр агроном кижил јаңыс мән, чыдашпай турум. Албаты озогызындый эмәс, кәндый ла нәмәә кичәәнип, аргазын бәдээр болуп кәлди.

МАЛЧЫ. Ончозы јакшы, албаты—јон бойы кичәәнип турган болзо, карын мәә иштээргә јәңил болор.

СЫРГАЧЫ. Мәә-дә иш көп табылар дәп, бодоп турум. Эм-лә эмдәнбәй, кәй кәбизин, обы-

зын-ла эмдэнэтэн албатынын, оору көптөгөн болбой кайсын?

ҮҮРЭДҮҮЧИ. Сээ иш көп табылар. Бистинг жэрдэ, алтай тил билэр эмчи жок. Тил билбэс эмчилэргэ, албаты жакшы јукпай—озогызынан чэк айрылбай јат. Эмдээ кирдэн, бийттэн айрылып болбой туру. Эди-сөөгин кирдэн ару тутпас кэрэгиндэ, нэ-лэ југуш оорулу болгылайт. Онын ончозын сндоорго иш көп болор.

СЫРГАЧЫ. Чагым јеткэнчэ, албатымнын аргазын бэдрэгэйим-лэ.

(Э жиктэн бичиктү кайырчактар алып киргилэди).

МАЛЧЫ. Бу мэнинг јоожом, мунда јүзүн-јүүр бичиктэр бар; баазы дөрт јус салковой. (Бир кичинэк кайырчак алала, адазына бэрдэ). Аја, мунда эбэш кызыл аракы бар, слэргэ акэлгэм.

КИНДИК. (А л а л а) Јакшы, јакшы, балам Кодорып столго шилдэр тургусты).

СЫРГАЧЫ. (Кичээмэлгэ) Аакы, мэн слэргэ, јэнгэмэ база кызыл аракы аккэлгэм.

КИЧЭЭМЭЛ. Јарайт, балам, јакшы! айылчларым күндүлэргэ сүрэкэй кэрэк.

МАЛЧЫ. (Сырганын колынаш јэ-

ринип алып, адазы-ла энэзининг алдына базып кэлэлэ, айтты): Ааја, энэ! Бис экилэбис слэрдинг балдарыгар. Бис экү айылду болдыбыс. Оны мэн слэргэ чийгэм јок. Јанза көстинг көскө айдарга санагам. Јэ- ааја, энэ, слэрдэн јөп јок кижии алды дэп, ачынбагар. Эмдиги јанда, сагыжи једишкэн кийниндэ алыжаттан учурлу.

КИНДИК. Сэнинг кижии алганыңды, јаман дэп айдарга болбос. Карын сүүнүп отурум, балам! Озодоң Сыргачыны кэлин эдип алза, кайткайна дэп, энэн-лэ экү јөптөжип јүрэтэнибис.

САЛАМЧЫ. (С ү ү н ү п) Јакшы, балам, јакшы! Сыргачыны озодоң бала эдип алайын дэп, сананып јүргэм, карын сагыжыма јеттим!

КИНДИК. Јэ, слэр эмди экилэгэр үүрэгэн кижилэр болуп јадыгар. Бу бичик-биллик билбэс, алтай албатызын өрө тартып аларга кичээнигэр. Јэ, оны мэн тэгин айдадым. Уүрэнгэн улус слэр бойыгар билэр болбой?

(Малчы-ла Сыргачы Кичээмэлдинг алдына базып кэлэлэ, Сыргачы айтты): Јэ, аакы, слэрдэн сурак јок кижээ барды дэп, мээ чугулдабагар.

КИЧЭЭМЭЛ. Мэн нэ чугулдайтам, карын уккан бойынча сүүнүп отурум. Јэ карын эки билэр кижии биригип, бу алтайыбысты өрө тартып алыгар.

СЫРГАЧЫ. Аакы, үүрэнэрдэ, жангыс бойына туза болзын дэп, үүрэнгэн эмэс; албаты-жоннын ортозына иштэп, албатаа туза эдэргэ үүрэнгэнибис. Үүрэнгэн билгэн аайыбысча иштээрибис.

КИЧЭЭМЭЛ. Јэ, карын, бу бистинг эш нэмэ билбэс алтай карындаш-тарыбыстыг ортозында, тил билэр улустар иштэп, албатыны нэ-лэ тузалу кэрэктэргэ үүрэтсээр јакшы болор эди.

ҮҮРЭДҮҮЧИ. Слэр экүдинг бириккэнигэ јолду, экилэгэр үүрэнгэн улус, иштэйтэн ижи^ргэр-дэ јакшы болор.

САЛАМЧЫ. (Столдогы чөөчийлэргэ аракы уруп: айылчыларым, балдарым, отуртп солын аракыдаг амзагар, курсактаныгар. (Ончозы отурды, чөөчийлэрдэги аракыны бирдэг колына туткылады).

МЭНДИЭК. (Бут бажына туруп). Мал-аш азрайтан кэрэккэ јагы үүрэнип чыккаг агрономыбыс-ла эмчи кыс бириккэнин адап ичэли. (Ончозы бут бажына туруп ичти, отуруп ажангылады. Оо отуруп эбэш аракылаган, ажанган кийниндэ Кичээмэл айты:

КИЧЭЭМЭЛ. Јэ, эмди бистинг айылга айылдайылдар!

(Туруп эжик јаар бололо, бойы
кожондой бәрди):

Таг адып јат туругар!
Тэрэн уйкуны таштагар.
Јарык-ла бачымдап,
Јарыжып јүрүп иштэйли!

ОНЧОЗЫ: Јарыжып јүрүп иштэйли!...

Көжөгө.

Име. № 992

20065

	Ойрот.
2	359

Издательско-Типографское
Об'единение „Кызыл Ойрот“